

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

Шифр _____

Наказ ректора про
затвердження теми

„До захисту допускається”
завідувачка кафедри

_____ Г.О.Швіндіна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки (на прикладі Сумської області)»

за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»,
освітньо-професійна програма «Державна служба»

Студентки гр. ДС.мз-91

Яценко О. А.

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ Яценко О. А.

Науковий керівник: _____ к.е.н. Опанасюк Ю. А.

Суми 2020 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри **Швіндіна Г.О.**

„_____” _____ 20____ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
за спеціальністю

281 Публічне управління та адміністрування,
освітньо-професійна програма «Державна служба»
студентці групи ДС.мз-91
Яценко Олені Анатоліївни

1. Тема роботи «Удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки»
затверджена наказом по СумДУ № _____ від „_____” _____ 20____ р.
2. Термін подання студентом закінченої роботи 04 грудня 2020 р.
3. Мета кваліфікаційної роботи: теоретичне обґрунтування та визначення основних напрямків і рекомендацій щодо удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки у Сумській області.
4. Об'єкт дослідження: стан реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» у Сумській області.
5. Предмет дослідження: відносини, що виникають у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах Кодексів України, Законів України, постанов Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових актів, наукових статей, даних Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, та ін.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
I	Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування	10.10.2020

II	Організація навчання посадових осіб місцевого самоврядування	10.11.2020
III	Розробка спеціальної програми підвищення екологічних питань	короткострокової кваліфікації з 3
		30.11.2020

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:
У розділі 1 студент має дослідити існуючий стан реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки документів державного планування в Сумській області

У розділі 2 студент має провести аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду організації професійного навчання та підвищення кваліфікації публічних службовців (державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування)

У розділі 3 студент має запропонувати заходи, що дозволять удосконалити впровадження процедури стратегічної екологічної оцінки в Сумській області

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	_____	_____	_____
2	_____	_____	_____
3	_____	_____	_____

9. Дата видачі завдання 20.09.2020

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Опанасюк Ю.А.

Завдання до виконання одержав

(підпис)

Яценко О.А.

АНОТАЦІЯ

В роботі розглянуто відносини, що виникають у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування регіонального та місцевого рівнів. Проведено порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду навчання публічних службовців.

На базі аналізу стану реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» в області виявлено основні недоліки реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки та обґрунтована необхідність запровадження на постійній основі спеціальної короткострокової програми підвищення кваліфікації з екологічних питань для посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Проведені розрахунки витрат, пов'язаних із запровадженням спеціальної короткострокової програми підвищення кваліфікації з екологічних питань.

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить 61 с., зокрема, 3 таблиці, 1 рисунок, 33 найменування використаних джерел, 1 додаток.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямків і рекомендацій щодо удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки у Сумській області. Відповідно до поставленої мети були вирішені такі завдання:

- аналіз стану реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» в Сумській області;
- аналіз причин виявлених недоліків під час здійснення процедури стратегічної екологічної оцінки;
- порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду навчання публічних службовців;
- обґрунтування необхідності впровадження короткострокового навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування з екологічних питань.

Предметом дослідження є відносини, що виникають у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування регіонального та місцевого рівнів.

Об'єктом дослідження є стан реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Наукова новизна. Розроблено та запропоновано до впровадження спеціальну короткострокову програму з підвищення кваліфікації на екологічну тематику для посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ДОВКІЛЛЯ, ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	с. 6
РОЗДІЛ 1 СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ПРОЄКТІВ ДОКУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	с. 8
1.1. Нормативно-правове забезпечення процедури стратегічної екологічної оцінки.....	с. 8
1.2. Стан реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» в Сумській області.....	с. 12
РОЗДІЛ 2 НАВЧАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ З ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ.....	с. 16
2.1. Організаційно-правові засади публічної служби.....	с. 16
2.2. Зарубіжний досвід щодо організації навчання публічних службовців. Порівняльний аналіз організації навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування у Франції та Україні.....	с. 18
2.3. Аналіз напрямів навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування Сумської області у 2018, 2019 роках.....	с. 29
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНОЇ КОРОТКОСТРОКОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З ЕКОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ.....	с. 34
3.1. Найпоширеніші екологічні проблеми в населених пунктах області, які необхідно враховувати під час розробки проєктів документів державного планування.....	с. 34
3.2. Розробка спеціальної короткострокової програми підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування.....	с. 39
ВИСНОВКИ.....	с. 48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	с.50
ДОДАТОК А.....	с. 55

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СЕО – стратегічна екологічна оцінка

ДДП – документ державного планування

Проект ПРОМІС – проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст»

ОТГ – об'єднана територіальна громада

ВНЗ – вищий навчальний заклад

НАДС – національне агентство України з питань державної служби

ЦППК – регіональний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій

НЗП – непридатні та заборонені до використання пестициди і агрохімікати

ВСТУП

У березні 2014 року була підписана Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони — угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію (далі – Угода про асоціацію), яка замінює Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Відповідно до взятих зобов'язань у довкіллевій сфері українське законодавство необхідно привести у відповідність до 26 директив та 3 регламентів Європейського Союзу, що стосуються охорони та управління довкіллям [1].

В результаті виконання Угоди про асоціацію очікується реформування державної екологічної політики та приведення її у відповідність до європейських правових вимог; підвищення рівня екологічної безпеки; скорочення викидів парникових газів та запобігання кліматичним змінам.

З метою виконання міжнародних зобов'язань України у березні 2018 року прийнято Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», який набрав чинності 12 жовтня 2018 року.

Впровадження процедури стратегічної екологічної оцінки в Україні у порівнянні з зарубіжним досвідом знаходиться на початковому етапі, проте майже дворічний термін дії Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» дає змогу здійснити аналіз стану його реалізації.

Об'єкт дослідження – стан реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» в Сумській області.

Предмет дослідження – відносини, що виникають у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування регіонального та місцевого рівнів.

Завданням роботи є аналіз існуючого стану реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» в Сумській області та надання пропозицій

щодо удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки на основі отриманих даних.

Мета роботи – теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямків і рекомендацій щодо удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки у Сумській області.

За результатами проведеного дослідження розроблено проєкт спеціальної короткострокової програми з підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування з екологічних питань. Зазначену програму пропонується реалізувати на базі Сумського центру післядипломної освіти як основного навчального закладу з перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування.

1 СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ПРОЄКТІВ ДОКУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

1.1 Нормативно-правове забезпечення процедури стратегічної екологічної оцінки

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (далі – Закон) розроблений та прийнятий на виконання пункту 239 плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони на 2014-2017 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 847. Впровадження стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО) дозволяє здійснити таку оцінку до прийняття рішення про затвердження документу державного планування відповідно до вимог Директиви 2001/24/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля.

Відповідно до [2] «...Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі (далі - території з природоохоронним статусом), крім тих, що стосуються створення або розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду».

Зазначеним Законом запроваджено систематичний процес оцінки екологічних факторів і можливих наслідків для довкілля, у т.ч. здоров'я населення, в результаті реалізації пропонованих документів державного планування (далі – ДДП) та їх врахування при прийнятті рішення щодо затвердження ДДП. У порівнянні з оцінкою впливу конкретного проєкту на довкілля (процедура оцінки впливу на довкілля), СЕО включається в процес прийняття рішень на більш ранньому етапі, що дозволяє уникнути незворотних наслідків та вартісних помилок при невдалому плануванні [3].

Згідно з [2] «стратегічна екологічна оцінка – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, складання звіту про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського обговорення та консультацій (за потреби – транскордонних консультацій), врахування у документі державного планування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування».

До ДДП належать стратегії, схеми, плани, містобудівна документація, загальнодержавні, державні цільові та інші програми і програмні документи, у тому числі зміни до них, які розробляються та потребують затвердження органом державної влади або органом місцевого самоврядування [2].

За даними [4, с. 5] СЕО ДДП є можливістю здійснити всесторонній аналіз ймовірного впливу запроєктованих або запланованих заходів на навколишнє природне середовище та враховувати його результати для уникнення або зменшення негативних наслідків при стратегічному плануванні.

Процедура СЕО є новим для України інструментом реалізації екологічної політики, спрямованим на запобігання негативним наслідкам для довкілля на стадії розробки проєктів ДДП.

Процедура СЕО, серед іншого, передбачає заходи щодо залучення зацікавленої громадськості до формування майбутнього ДДП, з максимальним врахуванням інформації від громадськості про можливі потенційні ризики, зміни у їхньому житті у разі реалізації планованої діяльності [5, с. 18].

Якщо ДДП будь-якого (державного, регіонального чи місцевого) рівня, що підлягав стратегічній екологічній оцінці, прийнятий без інформування громадськості, це є підставою для оскарження такого рішення [5, с. 18].

На даний час до офіційних документів, якими регулюється процедура СЕО, належать Закон та Методичні рекомендації із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296.

Крім того, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України розроблений проєкт наказу «Про затвердження критеріїв визначення наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення» (далі - Критерії). Критерії будуть використовуватися для визначення необхідності здійснення СЕО у разі внесення змін до ДДП, щодо якого раніше вже здійснювалася СЕО. Також проєктом наказу встановлюється форма необхідних документів для подачі замовником у разі визначення необхідності здійснення СЕО незначних змін до ДДП, до якого раніше вже була застосована процедура СЕО.

В якості допоміжних матеріалів замовниками ДДП та залученими ними спеціалізованими організаціями-розробниками звітів про СЕО можуть використовуватися документи, що розроблені в рамках проєктів міжнародної технічної допомоги та знаходяться у вільному доступі в мережі Інтернет, а саме:

- 1) практичний посібник для посадових осіб органів місцевого самоврядування «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», розроблений на основі Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296, та досвіду Проєкту ПРОМІС

проведення СЕО для стратегій розвитку міст-партнерів проєкту;

2) методичні рекомендації щодо використання екологічних індикаторів під час проведення регіональної стратегічної екологічної оцінки, підготовані в рамках Проєкту міжнародної технічної допомоги «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування та розвитку областей і міст України (Проєкт РЕОП).

Слід зазначити, що в законодавчих актах відсутні кваліфікаційні вимоги до розробників документів, що створюються під час процедури СЕО. Також не передбачена відповідальність за порушення процедури чи її нездійснення.

За поясненнями розробників Закону, наданими під час проведення навчальних семінарів для фахівців органів виконавчої влади, вищевказане не є упущенням і здійснене усвідомлено, для запобігання корупційних ризиків та відпрацювання впровадження процедури СЕО на початковому етапі.

Проте відсутність кваліфікаційних вимог та відповідальності за порушення процедури СЕО призводить до численних порушень вимог Закону та значної кількості звітів про СЕО недостатньої або взагалі низької якості. В першу чергу це пов'язане з відсутністю екологічних знань у замовників (органів місцевого самоврядування) та розробників звітів про СЕО, а також тим, що у більшості випадків розробники звітів про СЕО одночасно є розробниками самих проєктів документів державного планування, що у більшості випадків унеможливорює здійснення неупередженого аналізу останніх на відповідність вимогам природоохоронного законодавства через конфлікт інтересів. До низької якості звітів про СЕО призводять також відсутність чіткого переліку інформації про існуючий та прогнозний стан довкілля, яку необхідно включати до звіту про СЕО, та офіційно затверджених методик прогнозування змін стану навколишнього природного середовища.

1.2 Стан реалізації Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» в Сумській області

Відповідно до статті 4 Закону Департамент захисту довкілля та енергетики (далі – Департамент), як структурний підрозділ Сумської облдержадміністрації щодо охорони навколишнього природного середовища, є одним із суб'єктів СЕО з повноваженнями щодо надання зауважень і пропозицій до заяви про визначення обсягу СЕО проєктів ДДП місцевого та регіонального рівнів, безпосередньо проєкту ДДП та звіту про його стратегічну екологічну оцінку.

У період з 12.10.2018 по 31.09.2020 Департаментом розглянуто заяви про визначення обсягу СЕО по 121 проєкту ДДП. При цьому по 41 проєкту ДДП (34 %) звіти про СЕО на розгляд Департаменту надані не були, тобто процедура СЕО залишилася незавершеною. Результати розгляду представлені на рисунку 1.1.

Як видно з наведеної діаграми, лише 22,5 % наданих на розгляд звітів про СЕО є такими, що відповідають вимогам Закону. При цьому відносно низький відсоток невідповідності вимогам Закону заяв про визначення обсягу СЕО (10,7 %) пояснюється тим, що на момент їх подачі у багатьох випадках проєкт ДДП ще не розроблений, тому встановити повноту врахування вимог Закону неможливо. На цьому етапі Департаментом надаються зауваження щодо наявних у заяві про СЕО недоліків та надаються пропозиції щодо врахування екологічної інформації та вимог законодавства під час розробки звіту про СЕО.

На відміну від етапу розгляду заяви про СЕО, за результатами розгляду проєкту ДДП та звіту про СЕО, у разі їх невідповідності вимогам Закону та іншим нормативно-правовим актам, Департаментом пропонується доопрацювати вказані документи та не затверджувати проєкт ДДП до усунення зауважень.

Майже всі проєкти ДДП, що надходили до Департаменту на розгляд в рамках процедури СЕО – містобудівна документація (117 зі 121 проєкту ДДП,

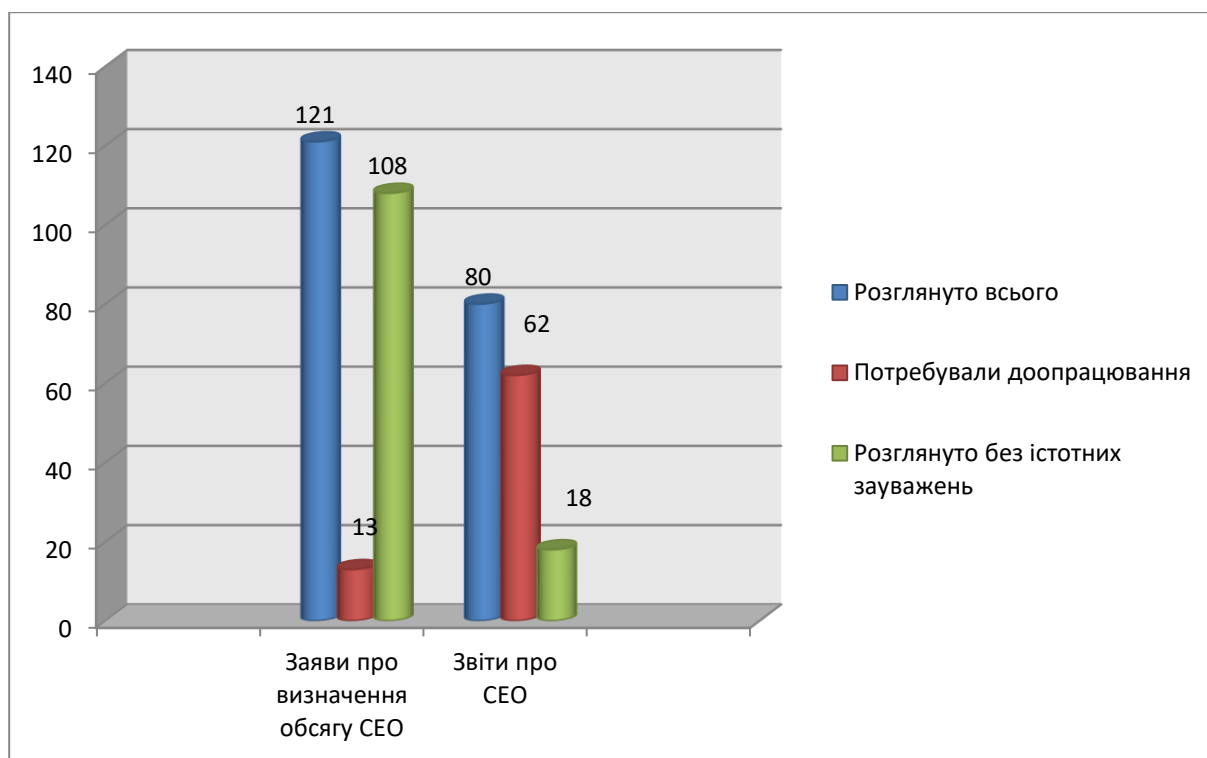

Рисунок 1.1 – Результати розгляду проєктів документів державного планування в рамках процедури CEO (у період з 12.10.2018 по 30.09.2020)

або 96,7 %).

Відповідно до [6] для професійного обговорення проєктних рішень у сфері містобудування уповноважені органи містобудування та архітектури можуть утворювати архітектурно-містобудівні ради як дорадчі органи, які діють на громадських засадах.

В області функціонує обласна архітектурно-містобудівна рада при управлінні містобудування та архітектури Сумської обласної державної адміністрації, яка є дорадчим органом. Результати розгляду на її засіданнях проєктів містобудівної документації враховуються під час подальшого доопрацювання та затвердження таких проєктів органами місцевого самоврядування та районними державними адміністраціями.

У період з 12.10.2018 по 30.09.2020 на засіданнях Сумської обласної архітектурно-містобудівної ради було розглянуто 74 проєкти містобудівної документації. Інформація щодо здійснення стратегічної екологічної оцінки вказаних проєктів наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Здійснення СЕО проєктів містобудівної документації, розглянутих на засіданнях обласної архітектурно-містобудівної ради (в частині виконання повноважень Департаменту)

Розглянуто проєктів на містобудівній раді, од.	Заяви про визначення обсягу СЕО		Звіти про СЕО	
	Надійшло на розгляд Департаменту, од.	Потребували доопрацювання, од.	Надійшло на розгляд Департаменту, од.	Потребували доопрацювання, од.
74	49	2	44	32

Як видно з таблиці, лише по 66,2 % проєктів містобудівної документації, розглянутих на містобудівній раді, були надані заяви про визначення обсягу СЕО та по 59,5 % – звіти про СЕО. З наданих на розгляд звітів про СЕО 72,7 % не відповідали вимогам Закону.

Не були надані на розгляд Департаменту проєкти містобудівної документації та звіти про СЕО по Конотопському району (6 проєктів), Липоводолинському району (4 проєкти), Недригайлівському та Тростянецькому районах (по 3 проєкти), Білопільському, Буринському, Великописарівському, Охтирському, Сумському районах (по 1 проєкту).

Крім того, з моменту вступу Закону в дію, на розгляд Департаменту взагалі не находили проєкти містобудівної документації по м. Глухів, Кролевецькому та Ямпільському районах, м. Шостка.

У замовників документації по СЕО (посадовців районних державних адміністрацій та об'єднаних територіальних громад) виникають труднощі щодо встановлення необхідності здійснення СЕО містобудівних та програмних документів, послідовності дій та переліку власних повноважень в рамках самої процедури тощо.

З органами місцевого самоврядування та районними державними адміністраціями Департаментом постійно проводиться роз'яснювальна робота щодо процедури СЕО – надання консультацій по телефону та письмових роз'яснень. Крім того, у липні 2019 року питання щодо стану реалізації Закону та впровадження процедури стратегічної екологічної оцінки в області було

винесене на колегію Сумської облдержадміністрації. У листопаді 2019 року проведений навчальний відеосемінар для голів райдержадміністрацій та об'єднаних територіальних громад щодо організаційного забезпечення процедури СЕО.

Проте через відсутність окремих фахівців з екологічних питань у штатному розписі майже всіх органів місцевого самоврядування та місцевих виконавчих органів, плинність кадрів та скорочення державних службовців у зв'язку з адміністративною реформою, робота, що проводиться Департаментом у вищевказаному напрямку, має короткостроковий ефект.

Враховуючи вищевикладене, доцільним є запровадження для посадових осіб органів місцевого самоврядування, які за кількістю є найчисленнішими замовниками ДДП, навчання з екологічних питань на постійній основі. Зазначене навчання повинне містити, в першу чергу, тематику щодо основних положень природоохоронного законодавства та базові елементи загальної екології.

2 НАВЧАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ З ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Посадові особи органів місцевого самоврядування є одними з основних виконавців заходів з впровадження державних реформ в усіх галузях суспільного життя на місцях, у тому числі щодо державної екологічної політики.

При цьому, за даними [7, с. 6] лише 38 % державних службовців знаходяться у віці до 36 років, тобто до переліку навчальних дисциплін загальної та подальшої фахової освіти яких були так чи інакше включені дисципліни щодо охорони довкілля відповідно до вимог останніх 15-20 років.

Постійне оновлення існуючих та прийняття нових законодавчих та нормативно-правових актів, спрямованих на впровадження європейського підходу в екологічній політиці держави, вимагає від посадових осіб органів місцевого самоврядування не лише підтримання наявних екологічних знань на достатньому рівні, а й їх постійного поглиблення та актуалізації.

З метою встановлення відповідності організації отримання та постійного удосконалення екологічних знань посадовими особами органів місцевого самоврядування сучасним вимогам щодо екологічної освіти як однієї зі складових інституційної спроможності реалізації державної екологічної політики та забезпечення сталого розвитку, розглянемо основні засади публічної служби, вітчизняний та зарубіжний (на прикладі Франції) досвід організації напрямів підготовки спеціалістів для служби в органах місцевого самоврядування.

2.1 Організаційно-правові засади публічної служби

За даними [8, с. 12] вперше на законодавчому рівні визначення поняття публічної служби закріплено в пункті 15 статті 3 Кодексу адміністративного

судочинства України, у якому визначено перелік посад, діяльність на яких належить до публічної служби. При цьому визначення терміну «публічний службовець» в українському законодавстві відсутнє.

Згідно з [8, с. 19] терміни «публічна служба» та «публічний службовець» вживаються в науковій літературі із застереженнями, побіжно, тобто як загальне поняття. До об'єктивних причин цього слід віднести те, що українська система державної служби сформована саме як служба державна, тобто має набагато вужчі межі.

Як свідчить зарубіжний досвід, публічну службу більшість країн пов'язує з усіма органами, що виступають від імені держави чи муніципалітетів, а також пов'язані з наданням послуг населенню. Відповідно, до публічних службовців відносять службовців державного адміністративного апарату, муніципальних управлінських органів, а також працівників бюджетної сфери, різноманітних неурядових і нерпублічних організацій.

Передусім поняття публічної служби асоціюється з виконанням завдань і функцій держави, реалізацією територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування. Тобто поняття публічна служба включає в себе державну службу та службу в органах місцевого самоврядування. Відповідно до положень чинного законодавства державна служба та служба в органах місцевого самоврядування є автономними формами публічної служби.

Основним законодавчим актом у сфері муніципальної служби в Україні є Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001. Він закріплює поняття служби в органах місцевого самоврядування та посадової особи місцевого самоврядування, принципи та напрямки державної політики щодо служби в органах місцевого самоврядування, правовий статус посадових осіб місцевого самоврядування, особливості прийняття на муніципальну службу, службової кар'єри та припинення служби, питання матеріального та соціально-побутового забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування, відповідальність за порушення законодавства про службу в органах самоврядування та ін. [9, с. 15].

Згідно з [10] до посад в органах місцевого самоврядування належать виборні посади; посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Основними характерними ознаками публічної служби є направленість на практичне виконання завдань та функцій держави; професійність та публічність; політична нейтральність; реалізація права територіальної громади на самоврядування; служба на посадах в органах державної влади, місцевого самоврядування; оплата праці за рахунок бюджетних коштів [9, с. 9].

Відповідно до [8, с. 49-50] основними принципами, на яких базується публічна служба, є законність, верховенство права, відкритість та прозорість, добросовісність та стабільність.

2.2 Зарубіжний досвід щодо організації навчання публічних службовців.

Порівняльний аналіз організації навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування у Франції та Україні

За даними [11, с. 5] досить привабливою для вивчення зарубіжного досвіду є Франція, оскільки має ряд історичних і ментальних подібностей з Україною, географічних та адміністративно-територіальних ознак, а також у зв'язку зі схожістю питань державного устрою. Для державного устрою цієї країни та України характерними є унітарність і поєднання управління місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування».

В якості територіальних громад у Франції розглядають комуни, департаменти та регіони, які мають місцевий виборний представницький та виконавчий органи [12, с. 8].

Відповідно до [12] «Існує також 2588 міжкомунальних об'єднань, які об'єднують 91,1 % усіх комун». При цьому Париж, Ліон та Марсель, у свою чергу, розділені на 45 муніципальних округів.

Французька система організації влади на місцях має три рівні: найнижчий – комуна, далі – департамент, найвищий – регіон.

Не дивлячись на представленість публічної влади на рівні комуни виключно інститутом місцевого самоврядування, мер одночасно є і головною посадовою особою комуни, і представником державної влади в комуні.

Інститутом публічної влади департаменту є генеральна рада (місцеве самоврядування) та префект, що є першою посадовою особою департаменту (державна виконавча влада) і представляє уряд в цілому, а також окремо Прем'єр-міністра та кожного з міністрів.

Органами місцевого самоврядування на рівні регіону є генеральна рада департаменту, органи державної виконавчої влади представлені в особі комісара республіки [12, с. 10-11].

У Франції здійснюється обґрунтована політика професійної підготовки державних службовців на основі законодавчого забезпечення й ефективного управління. Законодавче забезпечення професійної підготовки публічних службовців закріплене у законі «Про права і обов'язки службовців» від 13.07.1983, яким за службовцями закріплене право на позиттєве професійне підвищення рівня кваліфікації.

Французькі публічні службовці мають також індивідуальне право на підвищення кваліфікації, що реалізується за ініціативи службовця при погодженні адміністрацією.

Загальне державне управління процесом професійного навчання службовців на центральному рівні здійснює міністерство державної служби та адміністративної реформи. До складу вказаного міністерства входить Генеральна дирекція державної служби.

Слід зазначити, що французьке законодавство не містить визначення понять «державний службовець» та «посадова особа місцевого самоврядування». Відповідно до Закону «Про права і обов'язки службовців» до категорії службовців належать цивільні службовці адміністративних органів держави, регіонів, департаментів, комун та їхніх публічних

установ, за винятком службовців парламентських асамблей і представників судової влади.

Виходячи з цього, службовці Франції поділені на три корпуси – державний, територіальний та госпітальний.

За даними [13, с. 85] «Територіальна служба нараховує 1,8 млн. службовців, або більше третини всіх службовців, і включає службовців органів місцевого самоврядування (муніципальних рад комун, генеральних рад департаментів, регіональних рад регіонів), міжобщинних структур (агломерацій та об'єднань комун), державних установ».

За даними [13, с. 85-88] Національний центр територіальної державної служби (Centre National de la Fonction Publique Territoriale, CNFPT), на чолі якого стоїть Адміністративна рада, має провідне значення для забезпечення функціонування інституту місцевої державної служби. До Адміністративної ради на паритетних засадах входять представники місцевих громад (комун, департаментів, регіонів) та представники профспілок місцевих службовців. CNFPT здійснює визначення основних напрямків професійної освіти місцевих службовців та оцінку їх потреб у навчанні, затвердження освітніх програм для заняття посад у муніципальних органах. CNFPT також поширює інформацію про вакансії та організовує конкурси на заміщення вакантних посад, проводить професійне навчання та екзамени для просування по службі, отримання нового рангу або нової посади, бере участь у всіх дослідженнях з питань освіти службовців.

Фінансове забезпечення CNFPT здійснюється за рахунок обов'язкових внесків місцевих колективів та установи (до 1 % сукупної заробітної плати службовців). Рада з орієнтації надає допомогу Адміністративній раді з питань професійної освіти, розробляючи щороку проєкт освітньої програми включно з конкретними планами навчання. CNFPT має 29 міждепартаментських і регіональних філій («делегацій»), що забезпечують навчання службовців на рівні департаменту. У цьому їм допомагають регіональні ради з орієнтації. До складу місцевих і центральних рад з орієнтації входять представники місцевих

службовців. Вказані ради формуються також за участі Адміністративної ради, профспілкових організацій та департаментських центрів управління, які є державними адміністративними установами. Під особливою увагою знаходиться безперервне навчання з наголосом на необхідності освіти протягом всієї служби. Метою цієї діяльності є супроводження процесу змін і допомога службовцю в адаптуванні до власного фахового розвитку та в цілому управлінської діяльності: оволодіння необхідними навиками для виконання безпосередніх посадових обов'язків, зміни напрямку служби, освоєння нових компетенцій.

При цьому модель професійного навчання Франції розрізняє поняття професійної підготовки і освіти: освіта набувається у системі загальної та вищої освіти, в той час як професійна підготовка здійснюється у спеціальних навчальних закладах. Останні спрямовані на отримання службовцем після загальної освіти необхідних для виконання службових обов'язків знань та навичок.

Навчальна система французьких службовців складається з базової професійної освіти та безперервної професійної підготовки в системі підвищення кваліфікації.

До основних складових елементів професійної підготовки належать базове початкове довгострокове та подальше періодичне короткотермінове навчання. Отже, постійна професійна підготовка передбачає першопочаткову підготовку службовця до посади та підвищення кваліфікації впродовж подальшої кар'єри.

Для забезпечення неперервної професійної підготовки CNFPT має підконтрольну навчальну установу – Національний інститут територіальних досліджень (INET), який розташований у Страсбурзі, а також 4 національні школи підготовки територіальних менеджерів (INACT). Перший є аналогом Національної школи адміністрації (ENA) і проводить довгострокове професійне навчання (орієнтовно 1,5 року) та короткострокові тематичні семінари від 2 днів.

Короткострокове професійне навчання призначене для підготовки до конкурсів, перепідготовки для переходу на іншу посаду та виконання нових функцій, проходження тематичних курсів, підвищення кваліфікації за місцем роботи і т.д. Навчання у Франції здійснюється за різними формами: на курсах підвищення кваліфікації; підготовка до іспитів та конкурсів для підвищення чину, іншого просування по службі чи зміни корпусу; відрахування зі служби до резерву або отримання відпустки для здійснення службовцем самостійних занять або наукових розробок. Національний інститут територіальних досліджень має 40 короткострокових (від двох до трьох днів) модулів щодо розвитку управлінських якостей та здійснення функцій держслужбовця, реалізації політики держави, модернізації та набуття практичних навичок. Крім того, передбачені цикли з питань стратегічного менеджменту для керівників територіального рівня.

Відповідно до поставленої мети навчання ділиться на чотири категорії: адаптація до робочого місця; навчання щодо професійних змін на середньостроковий період; навчання на середньострокову та довгострокову перспективу. Метою зазначеного навчання є надання держслужбовцям можливості змінювати виконувані функції та роботодавця взагалі; здійснення індивідуальної підготовки службовця, у тому числі до відповідних конкурсів чи екзаменів. [13, с. 85-88].

За інформацією [14, с. 8] до навчання публічних службовців територіального корпусу залучаються викладачі з числа практиків у галузі державного управління.

У підпорядкуванні французьких міністерств є також 44 спеціалізовані навчальні заклади для підготовки спеціалістів різних професій державної служби на основі обов'язкових базових курсів [11, с. 36].

До навчальних закладів національної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації службовців органів державної влади та місцевого самоврядування, належать, в першу чергу, Національна академія державного управління при Президентові України та її регіональні інститути (далі –

Національна академія); інші вищі навчальні заклади, що забезпечують підготовку магістрів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»; регіональні центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій; державні (галузеві) заклади післядипломної освіти.

Підвищення кваліфікації визначене законодавством України як навчання з метою оновлення та набуття вмінь, знань, навичок і здатності виконувати завдання й обов'язки, необхідні для провадження професійної діяльності на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування.

Відповідні освітньо-професійні програми розробляються вищевказаними навчальними закладами відповідно до вимог діючих законодавчих та нормативно-правових актів.

Підготовка фахівців з публічного управління за магістерськими програмами передбачає засвоєння ними поглиблених знань правового, економічного, соціально-гуманітарного, психолого-педагогічного, політологічного, загального управлінського та інших напрямків, необхідних для всебічного забезпечення діяльності державних органів та місцевого самоврядування

Відповідні навчальні програми розробляються вищими навчальними закладами відповідно до вимог Національної рамки кваліфікацій, у тому числі щодо вимог до професійної компетентності, відповідно до стандартів вищої освіти і затверджуються Міністерством освіти та науки України за погодженням з Національним агентством України з питань державної служби.

Національна академія позиціонується як вищий навчальний заклад, що має спеціальний статус, і функціонує в якості:

- вищого навчального закладу Міністерства освіти та науки України IV-го рівня акредитації;
- головного навчального закладу загальнодержавної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації службовців державних органів та

посадових осіб органів місцевого самоврядування;

- консультативний і дорадчий орган державної влади, що підпорядкований Президенту України.

Національна академія має місію щодо підтримки та підвищення ефективності системи державного управління; забезпечення інститутів державної влади та місцевого самоврядування управлінцями з високими професійними якостями; забезпечення стабільного соціально-економічного та політичного розвитку держави тощо.

Національна академія здійснює освітню, експертно-аналітичну, науково-дослідну, консультативно-дорадчу та іншу діяльність. Основними її завданнями при цьому встановлені наступні:

- здійснення професійної підготовки фахівців високої кваліфікації I-IV категорії посад I-IV категорій посад для органів державної влади та місцевого самоврядування, здатних до формування, аналізу та реалізації державної політики, високоефективного виконання управлінських функцій;
- розвиток загальнодержавної системи професійного навчання, здійснення кадрової політики держави відповідно до сучасних вимог;
- лідерство щодо розвитку галузі науки з державного управління;
- супровід в межах компетенції реформ державного управління;
- сприяння посиленню інноваційних процесів у суспільстві та державі.

До структури закладу входять регіональні інститути державного управління (у Дніпропетровську, Львові, Одесі та Харкові), Інститут підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, Інститут вищих керівних кадрів, Інститут проблем державного управління та місцевого самоврядування тощо. Навчальні та наукові процеси здійснюються із залученням приблизно півтисячі фахівців у галузі науки щодо державного управління, управлінців-практиків тощо [15, с. 11-14].

Постановою Кабінету Міністрів від 06.02.2019 № 106 затверджене Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів

місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад (далі – Положення), яким визначаються організаційні засади системи професійного навчання.

Зазначеним Положенням передбачається професійне навчання як отримання та вдосконалення існуючих професійних знань, а також професійний розвиток – безперервний, свідомий, цілеспрямований процес особистісного та професійного росту на основі інтеграції отриманих знань, вмінь та компетентностей.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» серед основних обов'язків посадових осіб органів місцевого самоврядування – постійне вдосконалення організації своєї роботи та підвищення професійної кваліфікації.

Слід зазначити, що підвищення рівня професійної компетентності здійснюється постійно протягом всієї служби, в той час як підвищення кваліфікації здійснюється один раз на три роки. При цьому вперше призначені на посаду державної служби особи мають пройти підвищення кваліфікації упродовж одного року з дня їх призначення.

Джерелом фінансування професійного навчання державних службовців є державний бюджет та інші джерела, не заборонені законодавством.

Науково-методичне забезпечення вказаного навчання здійснює Національна академія державного управління при Президентіві України – вищий навчальний заклад з особливими умовами навчання, які визначає Кабінет Міністрів України.

Відповідно до чинного законодавства навчання майбутніх державних службовців і посадовців місцевого самоврядування є післядипломною освітою, тобто професійною підготовкою здобувача цієї освіти шляхом розширення та оновлення набутих раніше знань та вмінь, вдосконалення вже отриманої освіти, або отримання іншої спеціальності на основі вже існуючого освітньо-кваліфікаційного рівня та практики.

До законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють професійну підготовку осіб для роботи в органах державної влади та місцевого самоврядування, зокрема, належать:

- постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 1999 року № 1262 «Про фінансове забезпечення підготовки і підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших державних органів, на працівників яких поширюється дія Закону України «Про державну службу», та органів військового управління Збройних Сил»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 року № 789 «Про затвердження Порядку прийому на навчання за освітньо-професійною програмою підготовки магістрів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про прийом, стажування в органах державної влади і органах місцевого самоврядування слухачів Національної академії державного управління при Президенті України, а також переліку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, в яких проводиться стажування слухачів Національної академії» від 1 квітня 2013 року № 255 [14, с. 22].

Безперервність освіти посадових осіб органів місцевого самоврядування передбачена також Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р.

Підвищення кваліфікації здійснюється за професійними програмами підвищення кваліфікації, на короткострокових навчальних курсах, постійно діючих та короткострокових тематичних семінарах, тренінгах, шляхом самоосвіти, а також стажування у відповідних органах та за кордоном.

Орган, у якому працює держслужбовець, визначає строк та форму підвищення кваліфікації залежно від сфери діяльності. Строк підвищення кваліфікації з відривом від служби та збереженням заробітної плати не повинен перевищувати чотирьох тижнів (за погодженням із Кабінетом

Міністрів України, як виняток, – двох місяців); без відриву від служби – шести місяців.

Вимоги до структури та змісту професійних програм розробляє Національна академія і затверджує НАДС. Професійні програми розробляються відповідними навчальними закладами, узгоджуються з НАДС та іншими органами (відповідно до їх компетенції), на які поширюється дія Законів України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Тематичні постійно діючі семінари, тренінги проводяться за програмами та планами, що розробляються відповідними навчальними закладами і затверджуються органами, на які поширюється дія законів України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування», на підставі типових програм і рекомендацій, підготовлених Національною академією та затверджених НАДС в установленому порядку.

Проходження щорічного навчання за програмами тематичних постійно діючих семінарів, тематичних короткострокових семінарів тощо враховуються державним службовцям і посадовим особам органів місцевого самоврядування під час оцінювання службової діяльності та призначення на вищу посаду.

Майже у всіх областях України (крім Дніпропетровської, Львівської, Одеської й Харківської областей, де функціонують структурні підрозділи регіональних інститутів державного управління НАДУ при Президентіві України) створені регіональні центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (далі – ЦППК). Їх діяльність, зокрема, визначається постановою Кабінету Міністрів «Про центри підвищення перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій» від 16 грудня 2004 року № 1681, яким встановлено, що ЦППК є закладами післядипломної освіти.

Значний внесок у розвиток системи навчання, підготовки та перепідготовки службовців та посадових осіб здійснюють міжнародні організації, які працюють в Україні, а саме: програма розвитку ООН (ПРООН) та, зокрема, її проєкт в Україні «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»; швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO); проєкт U-LEAD «Сприяння регіональному розвитку в Україні» та інші міжнародні проєкти [15, с. 18-20].

Проте слід зазначити, що внесок міжнародних проєктів часто обмежується кількістю учасників пілотних проєктів, а розроблені в рамках проєктів методичні та інші інформаційно-навчальні матеріали не використовуються службовцями інших органів місцевого самоврядування через відсутність обізнаності про їх наявність. Крім того, вказані матеріали не мають офіційного статусу (про що у більшості з них і зазначається), тому не можуть бути рекомендовані як обов'язкові до використання.

Отже, в організації професійного навчання та підвищення кваліфікації публічних службовців Франції та України є як розбіжності, так і спільні риси. Характерними для обох країн є закріплення на законодавчому рівні статусу публічного (державного) службовця, а також обов'язку професійного навчання та професійного росту (підвищення кваліфікації). Схожими є також і форми навчання – довгострокові професійні програми та короткострокові, у тому числі тематичні, курси, семінари та тренінги.

Серед відмінностей слід відзначити значну спрямованість професійного навчання у Франції на кар'єрний ріст, що в національній системі навчання публічних службовців виражене не так чітко, через що, можливо, і сприймається більшістю службовців скоріше як законодавчо закріплена необхідність.

2.3 Аналіз напрямів навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування Сумської області у 2018, 2019 роках

Відповідно до [16] НАДС щороку за результатами визначення та аналізу загальних потреб у професійному навчанні державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування формує перелік пріоритетних напрямів (тем) для підвищення кваліфікації за загальними професійними (сертифікатними) програмами та короткостроковими програмами, який враховується суб'єктами надання освітніх послуг у сфері професійного навчання під час формування змісту відповідних програм підвищення кваліфікації.

Відповідно до [17] у жовтні 2019 року НАДС затверджений перелік пріоритетних напрямів/тем для підвищення кваліфікації за загальними професійними (сертифікатними) та короткостроковими програмами, у т.ч. для посадових осіб органів місцевого самоврядування. Вищевказаний перелік формується з урахуванням нормативно-правових актів, що регулюють різні напрями державної політики, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування.

Вказаним переліком передбачене навчання за загальними професійними програмами для вперше призначених на посади в органах місцевого самоврядування, для вперше обраних на виборну посаду в органах місцевого самоврядування, з питань запобігання корупції та забезпечення доброчесності, з питань управління публічними фінансами тощо.

Теми загальних короткострокових програм охоплюють питання реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, розвитку громад, стратегічного управління та планування, Європейської та Євроатлантичної інтеграції, дотримання прав людини та запобігання дискримінації, тощо.

Навчання посадових осіб та фахівців органів місцевого самоврядування

Сумської області за загальними професійними та короткостроковими програмами здійснюється на базі Сумського центру післядипломної освіти.

Спільними розпорядженнями Сумської обласної державної адміністрації та Сумської обласної ради від 26.12.2017 № 776-ОД/46 та 29.12.2018 № 794-ОД/40 щодо організації підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, працівників підприємств, установ, організацій державної та комунальної форм власності області у 2018 р. та 2019 р. відповідно, затверджені плани-графіки підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад у Сумському центрі післядипломної освіти.

Зазначені плани-графіки передбачають підвищення кваліфікації кадрів за трьома напрямками:

- 1) професійні програми для посадових осіб органів місцевого самоврядування, уперше прийнятих на службу в об'єднаних територіальних громадах, уперше прийнятих на службу у виконавчі комітети та структурні підрозділи міських рад, підвищення кваліфікації один раз на три роки;
- 2) підвищення кваліфікації на тематичних постійно діючих семінарах, тренінгах, що охоплюють питання забезпечення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади, розвитку професійної мовної компетентності, ефективної управлінської діяльності та управлінських технологій в органах влади тощо;
- 3) підвищення кваліфікації на тематичних короткострокових семінарах, спеціалізованих короткострокових навчальних курсах, що охоплюють питання правових аспектів організації роботи із запобігання корупції, забезпечення надання соціальних послуг в ОТГ в умовах децентралізації, організаційно-правові аспекти управління земельними ресурсами тощо.

За даними [18] відповідно до затверджених Планів-графіків у Сумському центрі післядипломної освіти протягом 2018 року підвищили кваліфікацію 3028 осіб, у тому числі 1314 – посадових осіб місцевого самоврядування. Крім того,

було розроблено 66 навчальних програм, проведені 3 виїзні постійно діючі семінари «Запобігання і протидія корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування» для державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування Глухівського, Шосткинського районів та м. Суми, в яких взяла участь 141 особа. Відповідно до [19] протягом 2019 року у Сумському центрі післядипломної освіти підвищили кваліфікацію 3047 осіб, серед яких 1015 – посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що до навчального процесу залучалися також працівники-практики органів місцевого самоврядування.

Крім того, було розроблено 6 навчально-методичних посібників з найбільш актуальних питань, які були надані учасникам професійного навчання для використання в роботі.

Аналіз затверджених НАДС пріоритетних напрямів/тем для підвищення кваліфікації за загальними професійними (сертифікатними) та короткостроковими програмами, у т.ч. для посадових осіб органів місцевого самоврядування, професійного навчання та підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування, проведеного у 2018, 2019 роках Сумським центром післядипломної освіти, свідчить про відсутність у навчальних планах питань, що стосуються безпосередньо охорони довкілля та державної екологічної політики.

Водночас результати аналізу фактичного стану впровадження процедури стратегічної екологічної оцінки, викладений у розділі 1 цієї роботи, свідчать про необхідність підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування з екологічних питань, в рамках якої необхідно розглянути як питання загальної екології, так і практичних аспектів реалізації державної політики у сфері охорони довкілля.

Крім того, не зважаючи на регулярність підвищення кваліфікації за професійними програмами, забезпечення навчання державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування тематичних постійно діючих семінарах та за тематичними короткостроковими програмами, відповідно до

[20] до основних тенденцій та проблем соціально-економічного розвитку регіонів у контексті загальнодержавних викликів віднесена слабкість публічних інституцій, у тому числі органів місцевого самоврядування.

У [20] зазначено, що «недостатня інституційна спроможність ... органів місцевого самоврядування часто проявляється у відсутності ініціативи, досвіду та компетентностей щодо вирішення питань регіонального та місцевого значення, оперативного реагування на виклики, що постають, розроблення заходів щодо прискорення економічного розвитку території».

Децентралізація влади та формування спроможних територіальних громад, адаптація українського законодавства до норм та положень Європейського Союзу вимагає від органів місцевого самоврядування ґрунтовного підвищення рівня кваліфікації, отримання нових знань та навичок та їх постійного вдосконалення. Крім того, врахування положень державної екологічної політики в інших галузевих політиках вимагає наявності відповідних екологічних знань у посадових осіб органів місцевого самоврядування, залучених до їх розробки та впровадження.

Відповідно до [21, с. 213] серед сучасних вимог до управлінського персоналу обов'язково мають бути враховані й екологічні аспекти.

При цьому до загальносистемних вимог належать:

- знання вимог чинного природоохоронного законодавства, стандартів, норм тощо та вміння застосовувати їх на практиці;
- вміти обирати і використовувати практично гнучкі принципи та методи управління, впроваджувати інноваційні заходи;
- здійснювати управлінську діяльність з врахуванням необхідності застосування системного інтегрованого підходу до ефективності як сукупності економічних, екологічних і соціальних цілей;
- володіти знаннями щодо системи екологічного менеджменту та аудиту та ін.

З професійної точки зору до органів місцевого самоврядування може бути застосований відомий принцип Генрі Форда (в сучасній інтерпретації) щодо неможливості розвитку підприємства без здатності персоналу до

самовдосконалення та сприйняття змін. Тому персонал управлінського рівня має відповідати таким вимогам:

- мати здатність сприймати новації та пристосовуватися до змін;
- мати здатність до системного мислення, володіти системно-екологічним підходом для забезпечення ефективної діяльності та сталого розвитку;
- вміти брати участь у розробці економічної та екологічної політики, керуючись при цьому загальносистемними інтересами та принципами і т.д. [21, с. 213-214].

3 РОЗРОБКА СПЕЦІАЛЬНОЇ КОРОТКОСТРОКОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З ЕКОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ

3.1 Найпоширеніші екологічні проблеми в населених пунктах області, які необхідно враховувати під час розробки проєктів документів державного планування

Інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження ДДП, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку, у тому числі при розробці місцевих програм соціально-економічного розвитку та стратегій розвитку населених пунктів віднесене до основних засад екологічних політики України на період до 2030 року [22].

Місцеві програми соціально-економічного розвитку, стратегії розвитку населених пунктів та інші програмні документи повинні бути розроблені з дотриманням вимог чинного природоохоронного законодавства та містити заходи щодо охорони довкілля. При цьому необхідно не лише передбачати виконання відповідних природоохоронних заходів державних галузевих програм, а й враховувати місцеві екологічні проблеми.

Зокрема, необхідно враховувати наявність таких об'єктів, як безгосподарські водозабірні свердловини, склади непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин, а також необхідність рекультивації чи консервації деградованих земель, у тому числі уражених вітровою та водною ерозією.

За даними районних державних адміністрацій станом на 01.09.2020 року в області обліковується 303 безгосподарські водозабірні свердловини, яких найбільше в Лебединському (43), Буринському (38), Роменському (37) та Середино-Будському (34) районах. Зазначені свердловини, залишені після розпаду місцевих колгоспів та інших сільськогосподарських підприємств, часто представляють собою нічим не закриті труби на відкритій місцевості чи у напівзруйнованих будівлях та створюють небезпеку забруднення підземних

питних водоносних горизонтів та можуть стати однією зі складових погіршення стану води у колодязях.

Відповідно до [23] «ліквідаційний тампонаж непридатних і покинутих експлуатаційних та спостережних свердловин і виробок здійснюють організації, на балансі яких вони знаходяться. У разі неможливості встановити власника покинутих свердловин їх ліквідація здійснюється за рішенням місцевих рад центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр». Отже, для вирішення цього питання необхідне взяття на баланс вказаних об'єктів органами місцевого самоврядування з метою подальшого прийняття управлінських рішень щодо фінансування консервації або ліквідаційного тампонажу водозабірних свердловин.

Відповідно до [24, с. 135] залишається проблемою скид неочищених або недостатньо очищених господарсько-побутових стоків до поверхневих водойм. Основним інгредієнтом-забруднювачем при цьому є фосфати. Більшість очисних споруд спроектовані та введені в експлуатацію без врахування наявності у стічних водах значного вмісту фосфатів, тому справляються з очисткою вказаних сполук лише до 50 %. До погіршення стану поверхневих водойм призводять також азотні та органічні речовини, які потрапляють до них разом з недостатньо очищеними стоками.

На якісний стан поверхневих водних ресурсів також впливають азотні та органічні речовини, які потрапляють до водойм разом з недостатньо очищеними стоками. Органічні речовини надходять у свої переважній більшості зі скидами зворотних вод підприємств комунального господарства.

За даними [24, с. 79] серед актуальних проблем залишається поводження з твердими побутовими відходами, у тому числі щорічне зростання обсягів їх утворення. За обліковими даними на 01 січня 2020 в області функціонує 19 полігонів та 60 сміттєзвалищ твердих побутових відходів. При цьому роздільним збором відходів охоплено лише близько 28 % населення області (найвищий показник у м. Суми – 79 %). В основному окремо збираються такі

компоненти побутових відходів, як папір, пластикові пляшки, скло.

Кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 14 одиниць. Їх загальна площа складає 26,62 га. При цьому 22 місця видалення відходів, площа яких становить 40,31 га, не відповідають екологічним вимогам. Одночасно існує необхідність будівництва 7 нових полігонів, загальна площа яких становить 42,4 га [25, с. 95].

Відсутність відповідної інфраструктури зі збору ресурсноцінних компонентів побутових відходів, сміттєсортувальних комплексів, екологічно безпечних місць видалення, науково-обґрунтованих схем санітарного очищення населених пунктів тощо, призводить до постійного утворення несанкціонованих сміттєзвалищ. Зокрема, у 2019 році в області були вжиті заходи щодо ліквідації 1134 місць несанкціонованого розміщення побутових відходів, які займали площу 21,256 га. Загальний обсяг побутових відходів при цьому склав біля 35,6 тис. м³ [25, с. 95].

Проте відсутність системного підходу до вирішення проблеми, недостатність заходів органів місцевого самоврядування щодо організації поводження з побутовими відходами відповідно до вимог законодавства (у т.ч. через відсутність необхідних коштів), відсутність у більшості населення навиків щодо роздільного збору та екологічного безпечного поводження з побутовими відходами призводять до постійного утворення нових смітників.

Однією з невирішених протягом тривалого часу проблем області залишається наявність непридатних та заборонених до використання пестицидів та агрохімікатів (далі – НЗП). За даними проведеної у 2019 році інвентаризації їх обсяг складає орієнтовно 563,529 т. Зазначені небезпечні відходи зберігаються у 64 місцях, з яких 26 мають незадовільний стан. Незадовільні умови їх зберігання становлять загрозу для довкілля та здоров'я людей, адже існує ризик забруднення ґрунту та інфільтрації токсичних сполук в підземні і поверхневі води. Ризик забруднення підвищується у весняний період, коли НЗП можуть потрапити до поверхневих водойм та підземних горизонтів з талими водами. При проведенні перезатарювання та знешкодження НЗП

постійно фіксується відхилення фактичного обсягу НЗП від інвентаризаційних даних, адже райониим комісіями з інвентаризації зважування накопичених отрутохімікатів не проводилося. Відсутність власників та охорони місць зберігання НЗП призводять до порушень вимог природоохоронного законодавства, що проявляються у викраденні непридатних пестицидів, вилученні металевих ємностей для здачі на металобрухт та складуванні їх вмісту на незахищеній землі [25, с. 97].

Вказана проблема, крім виконання загальнодержавних заходів (прийняття на законодавчому рівні дієвого порядку визначення власників НЗП у разі банкрутства сільськогосподарських підприємств та встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності за його порушення), повинна вирішуватися шляхом виконання заходів і на місцевому рівні. Необхідно передбачати бюджетні кошти та залучати додаткові джерела фінансування, не заборонені законодавством, для вирішення питання перезатарювання та передачі НЗП на знешкодження.

Більшість території Сумської області знаходиться в сприятливій для розвитку сільського господарства лісостеповій зоні, проте надмірне антропогенне навантаження на земельні ресурси призвело до порушення оптимального, екологічно обґрунтованого співвідношення земельних угідь з площею області в цілому. Показник розораності для лісостепової зони України не повинен перевищувати 45 % від загальної площі, в той час як фактично сільгоспугіддя становлять 71,1 % від загальної площі області, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння та надмірну розораність її території. З них власне рілля становить 51,9 % (1237,7 тис. га). У природному стані (ліси, води, болота) знаходиться 23,4 %. У результаті незадовільного економічного становища сільськогосподарських товаровиробників в області виникли перелоги, а у зв'язку з відсутністю науково обґрунтованих сівозмін та необхідної кількості органічних та мінеральних добрив, вирощування сільськогосподарських культур проводиться без дотримання ґрунтозахисної технології, що призводить до виснаження земель, зменшення родючості ґрунтів

та їх деградації. Площа деградованих та малопродуктивних земель становить 219,6 га, що складає 9,2 % до загальної площі області [24, с. 16-19].

Крім того, через вирубку лісосмуг збільшується прояв вітрової ерозії. У весняний період швидке висихання ґрунту та висока швидкість вітру спричиняють формування пилових мікроліюк (смерчів), які, проходячи по полю, переносять механічні часточки на відстань.

Деградовані та малопродуктивні землі підлягають вилученню з активного сільськогосподарського користування для створення і відновлення сіножатей та пасовищ, а також відтворення лісів лісогосподарськими підприємствами області.

Забезпечення належної якості природного середовища шляхом вирішення існуючих екологічних проблем та вжиття заходів щодо запобігання подальшого забруднення та деградації довкілля повинне стати одним зі стратегічних напрямків екологічної політики органів місцевого самоврядування.

Заходи щодо вирішення існуючих проблемних питань стану навколишнього природного середовища повинні враховуватися органами влади та місцевого самоврядування при розробці проєктів містобудівної документації, включатися до місцевих програм соціально-економічного розвитку та інших програмних документів.

Відповідно до [26, с. 165] «екодеструктивні зміни в довкіллі спричиняють негативні процеси в економічних системах». Погіршення якості природних ресурсів призводить до економічних збитків. При цьому існують як прямі наслідки, такі як неможливість використання природних ресурсів гіршої якості, часткова або повна їх втрата (деградація земель, висихання ставків тощо), так і опосередковані – додаткові витрати, пов'язані з медичним обслуговуванням населення, швидке зношення основних фондів промислових підприємств та об'єктів комунального господарства тощо [27, с. 96-97].

З економічної точки зору проведення СЕО на етапі розробки документів державного планування якраз і допомагає уникнути додаткових витрат на ліквідацію негативних наслідків проєктних рішень на довкілля, як через

систему відповідних заходів щодо запобігання, зменшення та пом'якшення їх негативних наслідків, так і шляхом вибору альтернативних, більш екологічно чистих сценаріїв розвитку.

3.2 Розробка спеціальної короткострокової програми підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування

З метою удосконалення заходів з реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки пропонується впровадити спеціальну короткострокову програму підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування. Навчання за програмою пропонується здійснювати на постійній основі, періодично актуалізуючи тематику програми відповідно до новоприйнятих законодавчих та нормативно-правових актів.

Виходячи з завдань процедури стратегічної екологічної оцінки та повноважень органів місцевого самоврядування, до тематики програми пропонується включити питання загальної екології, управління та прогнозування в екологічній сфері, урбоекології, державної екологічної політики та безпосередньо процедури стратегічної екологічної оцінки.

Реалізацію спеціальної короткострокової програми підвищення кваліфікації пропонується здійснити на базі Державного закладу післядипломної освіти «Сумський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій» (Сумський центр післядипломної освіти). Оскільки у переліку пріоритетних напрямів/тем для підвищення кваліфікації за загальними професійними (сертифікатними) та короткостроковими програми, затвердженому НАДС, відсутня безпосередньо екологічна тематика, зазначену програму пропонується реалізувати в рамках напрямку «Стратегічне управління та планування».

Тривалість програми – 3 дні, графік навчання – щоденне проведення 2-х лекцій з 9.00 год. до 12.10 год. Проєкт програми наведений у додатку А.

За результатами навчання слухачі програми повинні знати:

- складові компоненти навколишнього природного середовища, їх роль в екологічному балансі та значення для життєдіяльності людини;
- основні поняття в урбоекології, поняття якості середовища;
- основні види антропогенного впливу на довкілля та їх наслідки;
- типові екологічні проблеми населених пунктів (міських, сільських);
- основні положення державної екологічної політики;
- основи планування та реалізації природоохоронної діяльності;
- основні методичні підходи прогнозування стану довкілля.

Після проходження програми посадові особи органів місцевого самоврядування повинні вміти:

- використовувати сучасні інформаційні ресурси з питань екології, природокористування та захисту довкілля;
- визначати характеристики природних комплексів та їх послідовну зміну;
- на первинному рівні прогнозувати зміни в навколишньому природному середовищі внаслідок антропогенної діяльності та здійснювати аналіз результатів такого прогнозування;
- здійснювати на первинному рівні аналіз екологічного стану населеного пункту, обирати оптимальну стратегію господарювання та природокористування в залежності від екологічних умов;
- аналізувати розміщення та розвиток техносфери населеного пункту для запобігання негативного впливу.

Крім того, за результатами навчання слухачі програми більш усвідомлено формуватимуть технічні завдання на розробку документів по СЕО для тендерних процедур (з детальним викладенням вимог до кваліфікації виконавців та якості кінцевого документу), володітимуть інформацією щодо публічних та інших джерел отримання даних про стан довкілля, матимуть змогу ґрунтовніше готувати перелік вихідних даних для розробки документів тощо.

До навчання із загальних питань охорони довкілля, питань організації

управління в природоохоронній діяльності та муніципальної екологічної діяльності пропонується залучати викладачів Сумського державного університету або інших вищих навчальних закладів. Лекції можуть бути підготовані на основі вже розроблених робочих програм відповідних навчальних дисциплін, з урахуванням необхідності практичного використання отриманих знань. Для навчання щодо основних напрямів державної екологічної політики та здійснення стратегічної екологічної оцінки пропонується залучити державних службовців Департаменту.

Для формування лекцій пропонується використати матеріали наступних навчальних дисциплін, що викладаються у Сумському державному університеті [28]:

- Загальна екологія та неоекологія;
- Урбоекологія;
- Моделювання і прогнозування стану довкілля;
- Організація управління в природоохоронній діяльності з основами екологічного менеджменту;
- Стратегія сталого розвитку.

Викладання вищевказаних навчальних дисциплін проводять різні викладачі ВНЗ, але так як для слухачів курсів лекційний матеріал необхідно подавати у максимально стислому вигляді, з урахуванням повноважень органів місцевого самоврядування та необхідності практичного застосування отриманих знань, кількість залучених викладачів уточнюватиметься при підготовці пропонованої програми до затвердження.

Відповідно до [29] оцінювання результатів навчання за короткостроковою програмою обсягом до 0,5 кредиту ЄКТС не здійснюється.

З метою ефективного засвоєння слухачами програми матеріалу щодо державної екологічної політики, а також інформування про відкриті дані щодо стану довкілля та інші набори даних, що можуть бути використані під час прийняття управлінських рішень, надання методичної допомоги щодо процедури СЕО, пропонується забезпечення слухачів програми інформаційною

брошурую із вказаних питань.

Друк інформаційної брошури пропонується реалізувати в рамках Програми охорони навколишнього природного середовища Сумської області на 2019-2021 роки, затвердженої рішенням Сумської обласної ради сьомого скликання 22.02.2019, а саме відповідно до п. 2.6 «Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики (листівки, буклети, агітки, брошури, плакати, тощо)».

Так як друк здійснюватиметься сторонньою організацією (рекламно-поліграфічною агенцією або іншою організацією відповідного профілю) згідно договору, необхідні фінансові ресурси, джерелом яких найдоцільніше прийняти обласний фонд охорони навколишнього природного середовища.

Розробка макету брошури буде здійснена фахівцями Департаменту та не потребує коштів.

Розрахунок загальної суми для оплати праці залучених викладачів вищих навчальних закладів за проведення занять.

Так як кількість та кваліфікація залучених викладачів ВНЗ уточнюватимуться на подальших етапах впровадження програми, здійснений розрахунок загальної суми, необхідної для оплати праці залучених викладачів.

Розрахунок оплати здійснюється з урахуванням ставок погодинної оплати праці працівників усіх галузей економіки за проведення навчальних занять відповідно до додатку 16 до наказу Міністерства освіти і науки України від 26.09.2005 № 557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 жовтня 2005 року за № 1130/11410, а також єдиної тарифної ставки, встановленої Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 750 «Про підвищення оплати праці працівників установ, закладів та організацій бюджетної сфери».

Для розрахунку оплати праці викладачів ВНЗ приймаємо коефіцієнт, що

застосовується до єдиної тарифної ставки доцента або кандидата наук.

Розрахунок кількості годин викладання:

Кількість тем, до викладання яких залучаються викладачі ВНЗ – 4

Кількість тем, до викладання яких залучаються державні службовці Департаменту – 2

Форма викладання – лекції (1 лекція включає 1 тему)

Тривалість 1 лекції – 2 академічні години.

Таким чином,

кількість годин викладання викладачами ВНЗ становить: $4 \times 2 \text{ год.} = 8 \text{ год.}$

кількість годин викладання державними службовцями Департаменту:

$2 \times 2 \text{ год.} = 4 \text{ год.}$

Єдина тарифна ставка (з 01.09.2020) – 2225 грн.

Ставка погодинної оплати праці у % до окладу і тарифного розряду (для доцента або кандидата наук) – 6,82

Ставка погодинної оплати праці у % до окладу і тарифного розряду (для осіб, які не мають наукового ступеня) – 5,70

Вартість погодинної оплати праці викладачів ВНЗ становить:

$2225 \text{ грн.} \times 6,82 \% = 151,75 \text{ грн/год.}$

Сума оплати праці складає:

$151,75 \text{ грн/год} \times 8 \text{ год.} = 1214 \text{ грн.}$

Вартість погодинної оплати праці держслужбовців Департаменту становить:

$2225 \text{ грн.} \times 5,70 \% = 126,83 \text{ грн/год.}$

Сума оплати праці складає:

$126,83 \text{ грн/год} \times 4 \text{ год.} = 507,32 \text{ грн.}$

Загальна сума оплаті праці лекторів складає: $1214 \text{ грн.} + 507,32 \text{ грн.} =$

$1721,32 \text{ грн.}$

Розрахунок вартості послуг щодо друку поліграфічної продукції.

Необхідна кількість примірників брошури визначається з урахуванням інформації щодо кількості створених об'єднаних територіальних громад в Сумській області, у тому числі старостинських округів, розміщених на сайті Сумської обласної ради [30] з урахуванням ОТГ відповідно до [31]. У зв'язку з відсутністю детальної інформації щодо кількості старостинських округів на порталі «Децентралізація» та незавершеністю реформи адміністративно-територіального устрою, для зазначених ОТГ приймаємо усереднену кількість примірників брошури – 3 од. Перелік ОТГ та необхідна кількість примірників наведені в таблиці 3.1

Таблиця 3.1

Визначення необхідної кількості примірників інформаційної брошури

Найменування об'єднаної територіальної громади	Необхідна кількість брошур, од.
<i>Перелік ОТГ, розміщених на сайті Сумської обласної ради</i>	
Андрияшівська сільська ОТГ Роменського району	12
Бездрицька сільська ОТГ Сумського району	2
Березівська сільська ОТГ Глухівського району	8
Білопільська міська ОТГ Білопільського району	10
Боромлянська сільська ОТГ Тростянецького району	3
Бочечківська сільська ОТГ Конотопського району	5
Буринська міська ОТГ Буринського району	9
Верхньосироватська сільська ОТГ Сумського району	2
Вільшанська сільська об'єднана територіальна громада Недригайлівського району	5
Грунська сільська ОТГ Охтирського району	5
Дружбівська міська ОТГ Ямпільського району	2
Дубов'язівська селищна ОТГ Конотопського району	6
Зноб-Новгородська селищна ОТГ Середино-Будського району	9
Кириківська селищна ОТГ Великописарівського району	6
Комишанська сільська ОТГ Охтирського району	3
Конотопська міська ОТГ Конотопського району	2

Найменування об'єднаної територіальної громади	Необхідна кількість брошур, од.
Коровинська сільська ОТГ Недригайлівського району	3
Краснопільська селищна ОТГ Краснопільського району	13
Кролевецька міська ОТГ Кролевецького району	22
Липоводолинська селищна ОТГ Липоводолинського району	13
Миколаївська селищна ОТГ Білопільського району	9
Миколаївська сільська ОТГ Сумського району	5
Миропільська сільська ОТГ Краснопільського району	4
Недригайлівська селищна ОТГ Недригайлівського району	6
Нижньосироватська сільська ОТГ Сумського району	2
Новослобідська сільська ОТГ Путивльського району	6
Охтирська міська ОТГ Охтирського району	2
Путивльська міська ОТГ Путивльського району	13
Річківська сільська ОТГ Білопільського району	4
Синівська сільська ОТГ Липоводолинського району	4
Степанівська селищна ОТГ Сумського району	2
Сумська міська ОТГ Сумського району	2
Тростянецька міська ОТГ Тростянецького району	3
Хотінська селищна ОТГ Сумського району	3
Чернечинська сільська ОТГ Охтирського району	9
Чупахівська селищна ОТГ Охтирського району	3
Шалигинська селищна ОТГ Глухівського району	5
Шосткинська міська ОТГ Шосткинського району	3
Всього по переліку	225
<i>Інформація щодо ОТГ відповідно до порталу «Децентралізація»</i>	
Великописарівська селищна громада Охтирського району	3
Ворожбянська міська громада Сумського району	3
Глухівська міська громада Шосткинського району	3
Есманська сільська громада Шосткинського району	3
Лебединська міська громада Сумського району	3
Попівська сільська громада Конотопського району	3
Роменська міська громада Роменського району	3
Садівська сільська громада Сумського району	3
Свеська селищна громада Шосткинського району	3
Середино-Будська міська громада Шосткинського району	3
Хмелівська сільська громада Роменського району	3
Юнаківська сільська громада Сумського району	3
Ямпільська селищна громада Шосткинського району	3

Найменування об'єднаної територіальної громади	Необхідна кількість брошур, од.
<i>Всього по переліку</i>	39
Загальна кількість	264

Для попереднього визначення вартості послуг щодо друку брошури технічні характеристики брошури та вартість тиражу в залежності від кількості примірників взяті відповідно [32]. Оскільки кількість замовлених примірників повинна бути кратною 50, тираж складе 300 примірників. Додаткові примірники (36 од.) передбачається передавати ОТГ у разі виникнення такого замовлення, а також поширювати під час проведення Департаментом тематичних семінарів. Розрахунок вартості друку інформаційної брошури наведений у таблиці 3.2.

Технічні характеристики брошури:

Брошура А5, 8 стор.

Розмір – 148x210 мм

Кольоровість – повнокольорова з двох сторін (4+4)

Папір – мелований 130 г/м кв.

Кількість сторінок – 8 шт. (2 розвороти А4)

Спосіб скріплення – 2 скоби

Таблиця 3.2

Розрахунок вартості друку інформаційної брошури

Найменування послуг	Кількість, шт.	Ціна, грн/шт.	Вартість, грн
Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики: інформаційна брошура «Відкриті дані у сфері охорони довкілля»	300	7,87	2320,00
		ПДВ 20%	606,00
		Разом	3636,00

Виконавець послуг з друку брошури визначається відповідно до вимог чинного законодавства з обов'язком оприлюдненням результатів на сайті Prozorro.

ВИСНОВКИ

Успішне впровадження запланованих державних реформ та виконання євроінтеграційних зобов'язань значною мірою залежать від наявності кваліфікованих кадрів, залучених до їх безпосереднього виконання, у т.ч. на місцевому рівні.

Законодавчі зміни та принципово нові підходи при реалізації галузевих політик вимагають від виконавців на місцях наявності базових знань з питань, що входять до сфери їх повноважень. Для ефективного врахування екологічних питань під час розробки проєктів ДДП замовники, якими, у переважній більшості є органи місцевого самоврядування, повинні володіти базовими знаннями щодо основних екологічних закономірностей, пріоритетів національної екологічної політики, основних положень чинного природоохоронного законодавства.

Для прийняття ефективних управлінських рішень посадові особи органів місцевого самоврядування повинні володіти навиками стратегічного планування та управління у сфері охорони довкілля, а також елементарними навиками прогнозування змін стану навколишнього природного середовища.

Пропоноване впровадження спеціальної короткострокової програми підвищення кваліфікації спрямоване на удосконалення заходів щодо реалізації процедури стратегічної екологічної оцінки в Сумській області.

За існуючої відсутності законодавчо затверджених форм інформації, яку необхідно вносити до звіту про СЕО, на базі отриманих знань посадові особи матимуть змогу самостійно розробити відповідні форми (форми щодо поточного стану довкілля в розрізі компонентів навколишнього природного середовища; порівняльної характеристики впливу на довкілля основного та альтернативного варіанту проєктних рішень або програмних заходів; моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля).

Стандартизовані форми можуть бути також розроблені:

- для формування переліку вимог до спеціалізованих організацій, які на договірних засадах залучаються органами влади та місцевого самоврядування до розробки проєктів ДДП;
- для формування переліку вихідних даних, які необхідні розробникам проєктів ДДП.

За інформацією [33] «... Досвід передових країн свідчить, що ефективне управління природоохоронною діяльністю дає можливість для подальшого соціально-економічного розвитку з мінімальним впливом на навколишнє природне середовище».

В результаті впровадження програми очікується зменшення порушень під час здійснення органами місцевого самоврядування вказаної процедури, а також підвищення ефективності стратегічних управлінських рішень посадових осіб органів місцевого самоврядування в цілому.

Реалізацію програми пропонується здійснити на базі Державного закладу післядипломної освіти «Сумський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій» (Сумського центру післядипломної освіти).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євроінтеграційний портал: веб-сайт. URL: <http://pulse.eu-ua.org> (дата звернення: 01.10.2020).
2. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (дата звернення: 01.10.2020).
3. Протокол про стратегічну екологічну оцінку. Факти та переваги застосування. *UNECE*: веб-сайт. URL: https://www.unecese.org/fileadmin/DAM/env/eia/Publications/2016/Protocol_on_SEA/Brochure_on_SEA_Protocol_UKR.pdf (дата звернення: 01.10.2020).
4. Марушевський Г., Потапенко В. Практичний посібник для посадових осіб органів місцевого самоврядування «Методичні рекомендації для проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування» / упоряд. О. Ігнатенко, І. Лепьошкін. К.: Проєкт Проміс, 2019. 72 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/MP-CEO_web.pdf (дата звернення: 02.10.2020).
5. Шутяк С. Стратегічна екологічна оцінка: можливості для громадськості (посібник) / за заг. ред. О. Кравченко. Видавництво «Компанія «Манускрипт». Львів, 2017. 28 с.
6. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (дата звернення: 30.09.2020).
7. Звіт про результати оцінки рівня спроможності служб управління персоналом державних органів, які здійснюють підготовку та реалізацію ключових національних реформ. *Національне агентство з питань державної служби України*: офіційний портал. URL: https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/UPRAVLINJA_PERSONALOM/Analitika_ta_doslidgenja/zvit-2019-spromognist.pdf (дата звернення: 30.09.2020).
8. Публічна служба: навч. посіб. / С.М. Серьогін та ін. Дніпро: ГРАНІ, 2019.

- 384 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Publiczna_sluzhba2.pdf (дата звернення: 30.09.2020).
9. Битяк Ю. П., Матюхіна Н. П., Федчишин С. А. Публічна служба: посіб. для підгот. до іспиту / за заг. ред. Н.П. Матюхіної. Харків: Право, 2018. 260 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/486/3_Publiczna_sluzhba_NPd_ispitu_vnutri.pdf (дата звернення: 30.09.2020).
10. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07 червня 2001 р. № 2493-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2439-14#Text> (дата звернення: 30.09.2020).
11. Ганущак Ю. І., Чипенко І. І. Префекти: уроки Франції для України. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2015. 44 с. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/broshura_Prefekti_zatverdzhena-v-druk-01.12.15.pdf (дата звернення: 05.10.2020).
12. Пустовойт Л.А. Система державного управління Республіки Франція: досвід для України / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка. Київ: НАДУ, 2010. 56 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monografiy/9e64b727-dc1c-4e17-8f6c-1bd4a11fb05d.pdf (дата звернення: 05.10.2020).
13. Копильцов В.М. Управління професійним навчанням посадових осіб місцевого самоврядування (досвід Франції). *Кадрова політика та публічна служба*. 2014. № 8. С. 84-91. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/233892244.pdf> (дата звернення: 05.10.2020).
14. Брайченко О.Д. Механізми забезпечення ефективності підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: навч. посіб. / за заг. ред. В.А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2012. 48 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/f99a9616-33f6-408c-b0a7-08ca4feb371f.pdf (дата звернення 05.10.2020).
15. Толкованов В. Інформаційно-аналітичний звіт «Аналіз ситуації щодо професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування в Україні» / упоряд. О. Войтович. Київ: Проект ПРОМІС, 2017. URL: <http://pleddg.org.ua/wp->

content/uploads/2017/07/Analytical-report_Institution-Training-2017_7July_Final.pdf (дата звернення: 30.09.2020).

16. Положення про систему професійного навчання державних службовців. *Верховна рада України*: офіційний портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-п#Text> (дата звернення: 30.09.2020).

17. Перелік пріоритетних напрямів/тем для підвищення кваліфікації за загальними професійними (сертифікатними) та короткостроковими програмами *Національне агентство з питань державної служби*: офіційний портал. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/profesijne-navchannya> (дата звернення: 05.10.2020).

18. Звіт Сумського центру післядипломної освіти про підвищення кваліфікації у 2018 році. *Сумський центр післядипломної освіти*: веб-сайт. URL: <https://www.dropbox.com/s/bwoh14x3hhythkf/Звіт до розпорядження.doc?dl=0> (дата звернення: 05.10.2020).

19. Про стан виконання спільного розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації та голови Сумської обласної ради від 29.12.2018 № 794-ОД/40 «Про організацію підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, депутатів міських рад, працівників підприємств, установ, організацій державної та комунальної форм власності області у 2019 році». *Сумський центр післядипломної освіти*: веб-сайт. URL: [dropbox.com/s/8sqm4drqi4rqwr/Звіт за 2020 рік.doc?dl=0](https://www.dropbox.com/s/8sqm4drqi4rqwr/Звіт за 2020 рік.doc?dl=0) (дата звернення: 05.10.2020).

20. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. *Урядовий портал*: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820> (дата звернення 05.10.2020).

22. Екологічне управління: підручник / В.Я. Шевчук та ін. Київ: Либідь, 2004. 432 с.

22. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 05.10.2020).
23. Водний кодекс України від 06 червня 1995 р. № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
24. Екологічний паспорт Сумської області станом на 01.01.2020. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*: офіційний портал. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/eco_passport/2019/Сумська.pdf (дата звернення: 15.11.2020).
25. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2019 році. *Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації*: офіційний веб-портал. URL: <http://www.pek.sm.gov.ua/images/docs/inf2020/Sum2019.pdf> (дата звернення: 15.11.2020).
26. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. 346 с.
27. Методи оцінки екологічних втрат: монографія / за ред. Л.Г. Мельник та О.І. Карінцевої. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 288 с.
28. Робочі програми, силабуси та навчальні матеріали з дисциплін. *Кафедра екології та природозахисних технологій*: веб-сайт. URL: <https://ecolog.sumdu.edu.ua/uk/process/disciplini.html> (дата звернення: 18.11.2020).
29. Порядок організації підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб органів місцевого самоврядування: затв. Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 26 листопада 2019 р. № 211-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0005-20#Text> (дата звернення: 05.11.2020).
30. Довідник об'єднаних територіальних громад Сумської області (станом на 07.09.2020). *Сумська обласна рада*: офіційний сайт. URL:

<https://docs.google.com/viewer?url=https://sorada.gov.ua/content/decentralization/sumska-oblast-otg.dosx> (дата звернення: 15.11.2020).

31. Сумська область. Портал «Децентралізація»: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0542/gromadu> (дата звернення: 15.11.2020).

32. Брошури. Ardy typography: веб-сайт. URL: <https://ardy.com.ua/broshury/> (дата звернення: 19.11.2020).

33. Якушев Д. В. Сучасні тенденції державної екологічної політики в Україні в контексті Концепції сталого розвитку. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 4. С. 92 - 97. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_04\(31\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_04(31)/16.pdf) (дата звернення: 05.10.2020).

ДОДАТОК А

**СПЕЦІАЛЬНА КОРОТКОСТРОКОВА ПРОГРАМА
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
«ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ: ОСНОВИ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОГО СЕРЕДОВИЩА»
(ПРОЄКТ)**

ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ

1. Загальна інформація	
Назва програми	Охорона довкілля: основи ефективних управлінських рішень для забезпечення якісного середовища
Шифр програми	
Тип програми за змістом	спеціальна короткострокова програма підвищення кваліфікації
Форма навчання	дистанційна
Цільова група	посадові особи органів місцевого самоврядування, у т.ч відповідальні за розробку документів державного планування
Передумови навчання за програмою	
Найменування замовника освітніх послуг у сфері професійного навчання за програмою	
Найменування партнера (партнерів) програми	Сумський державний університет (або інший ВНЗ)
Обсяг програми	0,47 кредиту ЄКТС
Тривалість програми та організація навчання	три дні
Мова(и) викладання	українська
Напрямок (и) підвищення кваліфікації, який (які) охоплює програма	Стратегічне управління та планування
Перелік професійних компетентностей, на підвищення рівня яких спрямовано програму	стратегічне управління; особистісні компетентності (аналітичні, вміння прогнозувати тощо) ефективне планування
Укладач(і) програми	
2. Загальна мета	
Підвищення рівня професійної компетентності у сфері охорони довкілля,	

раціонального природокористування, розвиток навичок ефективного планування та стратегічного управління з урахуванням екологічних питань	
3. Очікувані результати навчання	
знання	<p>складових компонентів навколишнього природного середовища, їх ролі в екологічному балансі та значення для життєдіяльності людини;</p> <p>основних понять в урбоекології, поняття «якості середовища»;</p> <p>основних видів антропогенного впливу на довкілля та їх наслідків;</p> <p>типових екологічних проблем населених пунктів (міських, сільських);</p> <p>основних положень державної екологічної політики;</p> <p>основ планування та реалізації природоохоронної діяльності;</p> <p>основних методичних підходів щодо прогнозування стану довкілля.</p>
уміння	<p>використовувати сучасні інформаційні ресурси з питань екології, природокористування та захисту довкілля;</p> <p>визначати характеристики природних комплексів та їх послідовну зміну;</p> <p>уміти на первинному рівні прогнозувати зміни в навколишньому природному середовищі внаслідок антропогенної діяльності та здійснювати аналіз результатів такого прогнозування;</p> <p>здійснювати на первинному рівні аналіз екологічного стану населеного пункту, обирати оптимальну стратегію господарювання та природокористування в залежності від екологічних умов;</p> <p>аналізувати розміщення та розвиток техносфери населеного пункту для запобігання негативного впливу.</p>
навички	<p>розробки програмних документів з урахуванням питань охорони довкілля та раціонального природокористування;</p> <p>попереднього прогнозування наслідків прийнятих управлінських рішень щодо розвитку населеного пункту;</p>

	застосування набутих теоретичних знань у практичній діяльності.
4. Викладання та навчання (методи навчання, форми проведення навчальних занять)	
лекції, самостійна робота	
5. Ресурсне забезпечення дистанційного навчання	
Назви вебплатформи, веб-сайту, електронної системи навчання, через які здійснюватиметься таке навчання, посилання (вебадреса)	програма-клієнт Skype for Business, веб-програма «Наради Skype» Офіційний сайт Сумського центру післядипломної освіти, розділ «е-навчання»
Назва дистанційного курсу (модуля)	Охорона довкілля: основи ефективних управлінських рішень для забезпечення якісного середовища
6. Оцінювання і форми поточного, підсумкового контролю	
Критерії оцінювання та їх питома вага у підсумковій оцінці (%)	проходження дистанційного навчання – 75% підсумковий контроль – 25 % Документ про підвищення кваліфікації видається за умови набрання учасником навчання понад 75 %, обрахованих з урахуванням питомої ваги кожного з критеріїв оцінювання
Форма підсумкового контролю	обов'язкове тематичне завдання (письмове)

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Назва теми	Кількість годин				
	Загальна кількість годин / кредитів ЄКТС	у тому числі:			
		аудиторні заняття	дистанційні заняття	навчальні візити	самостійна робота слухачів
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Загальна екологія	2		2		
Тема 2. Державна екологічна політика України	2		2		
Тема 3. Принципи екологічного управління на рівні місцевого самоврядування	2		2		
Тема 4. Моделювання та прогнозування стану навколишнього природного	3		2		1

Назва теми	Кількість годин				
	Загальна кількість годин / кредитів ЄКТС	у тому числі:			
		аудиторні заняття	дистанційні заняття	навчальні візити	самостійна робота слухачів
1	2	3	4	5	6
середовища					
Тема 5. Сталий розвиток населених пунктів	3		2		1
Тема 6. Процедура стратегічної екологічної оцінки	2		2		
РАЗОМ	14/0,47		12		2

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Тема 1. Загальна екологія

Компоненти довкілля. Антропогенні впливи на атмосферу. Антропогенні впливи на гідросферу. Поводження з відходами. Сучасні екологічні проблеми надр. Екологічні проблеми рослинного та тваринного світу. Штучні екосистеми (агросистеми, урбосистеми).

Тема 2. Державна екологічна політика України.

Нормативно-правові акти щодо державної екологічної політики. Реалізація державної екологічної політики. Відкриті дані у сфері охорони довкілля (Інтерактивна карта забрудненості річок України; Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України; тематичні шари Публічної кадастрової карти; Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля; інформація про найбільших забруднювачів в області).

Тема 3. Принципи екологічного управління на рівні місцевого самоврядування.

Сфера загальної компетенції місцевого самоврядування. Матеріальна та фінансова основи екологічної діяльності на рівні місцевого самоврядування.

Визначення екологічної політики. Визначення цілей, завдань, розроблення програм. Критерії та показники екологічної ефективності.

Тема 4. Моделювання та прогнозування стану навколишнього природного середовища.

Математичні моделі. Експертний метод. Логічні моделі (порівняння, аналогія). Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері покращення екологічної ситуації в регіоні. Огляд процесу розроблення екологічної політики на рівні муніципалітету. Механізми реалізації муніципальної екологічної політики.

Тема 5. Сталий розвиток населених пунктів.

Поняття сталого розвитку. Цілі сталого розвитку, прямо та опосередковано пов'язані з охороною довкілля. Нормативно-правові документи, що регулюють питання реалізації ЦСР в Україні (Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722/2019). Основні принципи сталого розвитку населеного пункту. Вимірювання сталого розвитку (індикатори та індекси).

Тема 6. Процедура стратегічної екологічної оцінки.

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку». Поняття та мета СЕО. Суб'єкти СЕО. Етапи та орієнтовний календарний план СЕО. Методичні рекомендації із здійснення СЕО (у т.ч. допоміжні – розроблені в рамках міжнародної технічної допомоги). Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». Найпоширеніші об'єкти та види господарської діяльності в області, що підлягають оцінці впливу на довкілля. Розробка заходів з моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля.

Виконання обов'язкового тематичного завдання щодо складання орієнтовного екологічного профілю населеного пункту.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Документ про підвищення кваліфікації учаснику навчання видається за умови 100 % відвідування занять та виконання обов'язкового тематичного завдання в рамках Теми 6.

Обов'язкове тематичне завдання:

Складіть орієнтовний екологічний профіль населеного пункту (або ОТГ), що входить до сфери Ваших повноважень, охарактеризувавши його за наступними ознаками:

1. Кількість промислових підприємств; здійснення ними викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря безпосередньо від технологічних процесів, скидів очищених, не очищених або недостатньо очищених стічних вод безпосередньо у водні об'єкти (у форматі відповіді так/ні). Наявність видалення специфічних промислових відходів в межах населеного пункту або на прилягаючих територіях (так/ні, вкажіть види відходів).
2. Наявність підприємств, щодо діяльності яких часто надходять скарги населення (стосовно забруднення атмосферного повітря та водних об'єктів, порушень при поводженні з відходами, шуму тощо)
3. Наявність в межах населеного пункту або на прилягаючих територіях поверхневих водних об'єктів (річки, ставків, озер). Залученість водних об'єктів у господарське використання – для риборозведення, для забору води на зрошення тощо (вкажіть вид використання).
4. Наявність деградованих земель в межах населеного пункту та на прилягаючих територіях (так/ні).
5. Наявність в межах населеного пункту або на прилягаючих територіях об'єктів природно-заповідного фонду; об'єктів та територій Смарагдової мережі Європи (вкажіть назву).
6. Наявність в межах населеного пункту або на прилягаючих територіях місць зберігання непридатних та заборонених до використання

пестицидів.

7. Наявність спеціально відведених місць видалення твердих побутових відходів та їх стан. Наявність схеми санітарного очищення населеного пункту та фактичний стан її реалізації. Наявність/відсутність несанкціонованих сміттєзвалищ.
8. Наявність заходів з охорони довкілля у місцевій програмі соціально-економічного розвитку, стратегії розвитку населеного пункту (так/ні). З яких напрямків охорони довкілля розроблені вказані заходи (охорона атмосферного повітря, поліпшення якості водних ресурсів, поводження з відходами тощо).
9. Зазначте місцеві екологічні проблеми. Які конкретні заходи Ви можете запланувати для їх вирішення (на місцевому рівні – вказати конкретні заходи, якщо необхідне залучення коштів інших джерел – зазначити управлінські рішення для підготовки запитів на отримання вказаних коштів).

ЛІТЕРАТУРА, ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ, ОБОВ'ЯЗКОВІ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ*

1. Бондар О. І., Барановська О. В., Єресько Г. О та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 228 с. URL: <http://dea.edu.ua/img/source/24122015.pdf>
2. Теорія систем в екології: підручник / Ю. Г. Масікевич, О. В. Шестопапов, А. А. Негадайло та ін. Суми: Сумський державний університет, 2015. 330 с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/41329/1/ecology.pdf>

**Більш детальний перелік визначається викладачами, теми лекцій яких передбачають самостійне опрацювання*